

Piret Voolaid

MÕISTATUSTE PERIFEERIA DIGITAALSED ANDMEBAASID AASTAL 2006. VAHEFINIŠ¹

Teesid: 2001. aasta sügisel alanud projekti *Eesti mõistatuste perifeeria digiteerimine* käigus oli 2006. aasta aprilliks loodud kuus andmebaasi: *Eesti piltmõistatused* (2002), *Eesti (liit)sõnamängud* (2003), *Estonian Doodles* (2003), *Eesti keerdküsimused* (2004), *Eesti lühendmõistatused* (2004), *Eesti valemimõistatused* (2005). Need on enam kui 100 aasta jooksul arhiivi kogutud materjali põhjal koostatud eesti mõistatuste perifeeria žanritüpoloogilise paberkartoteegi täisandmetega infosüsteemsed koopiad. Andmebaasid sisaldavad ka trükistes ilmunud ainek ja vähesel määral nn digitaalselt sündinud materjali. Andmebaaside jaoks on välja töötatud ühtne struktuur ja neid saab pidevalt täiendada. Otsingumootori tarvis hoitakse andmeid Haldja serveris andmebaasisüsteemis PostgreSQL. Arvutikasutaja võib genereerida mõistatuse vastavalt kõigile arhiiviteksti atribuutidele: küsimus, vastus, arhiiviviide, koguja, kogumiskoht, kogumisaeg või märksõna.

Märksõnad: Folklooriainese digiteerimine, internetifolkloor, mõistatuste perifeeria andmebaasid, otsingumootor

1. Andmebaaside eel- ja loomisluugu

1.1. Folkloristika ja arvutiajastu

1990. aastate algul jõudsid eesti folkloristideni esimesed arvutid ja 1995. aastat võib pidada uue ajastu sünniajaks eesti folkloristikas. 1996. aastal oli juba enesestmõistetav, et iga folkloristi töölaual on personaalarvuti. Nii nagu seegi, et folklorist hoiab end korrapäraselt kursis eesti folkloristikat ja folkloriste puudutava teabega, mida pakub Tartus Kirjandusmuuseumi ruumes 1995. aasta detsembris Eesti Keele Instituudi rahvausundi töörühma rajatud Haldja serveris paiknev veebisait *Eesti rahvaluule* (<http://haldjas.folklore.ee> ehk <http://www.folklore.ee>), mille eesmärk oli algselt ja

on jätkuvalt ühendada tervikuks informatsioon folkloristika institutsioonide, uurimisteede, publikatsioonide, andmebaaside, uurijate ja uurimisteede kohta (Kõiva 1997: 117).

Kümme “arvutiaastat” on hõlbustanud folkloristide tehnilist tööd, mis esmajoonel väljendub paberkandjal, eriti aga virtuaalselt ilmuvate väljaannete enneolematult suures hulgas. Alates 1996. aastast on olnud folkloristidel võimalik oma töid ja tegemisi tutvustada nii kitsamale kui ka laiemale huvilisteringile mõeldud internetipõhises emakeelses folklooriajakirjas Mäetagused (<http://www.folklore.ee/tagused/>) ja ingliskeelses erialaajakirjas Folklore: An Electronic Journal of Folklore (<http://www.folklore.ee/folklore/>). Arvutite tõhusat tuge on viimase kümnekonna aasta jooksul rakendatud ka Eesti Rahvaluule Arhiivis (ERA), mille ülesandeks on

[---] *mitteinstitutsionaalse vaimse kultuuri nähtuste võimalikult mitmekülgne jäädvustamine, säilitamine ja kogutu kättesaadavaks tegemine. Selle juurde kuulub orgaaniliselt materjali teaduslik analüüs, uurimistulemuste ja allikmaterjalide publitseerimine, populariseeriv ja pedagoogiline tegevus* (<http://www.folklore.ee/rl/era/ava.htm>).

Kõigi nende ülalnimetatud funktsioonidega tänapäeval ilma arvutiteta toime tulla on mõeldamatu.

Mitteinstitutsionaalse vaimse kultuuri nähtuste mitmekülgne jäädvustamine tähendab muu hulgas ka seda, et nüüdisajal luuakse ja kogutakse suur hulk folkloori just arvutites, sh internetikeskkonnas,² ehkki käibel on ka kõik varasemad, arvutieelse ajastu jäädvustamis- ja kogumismeetodid. Ka kogutu säilitamisel võivad arvutid osutada vana ja seetõttu hävimisohus materjali päästmisel hindamatut abi.

Sõna *digiteerimine* iseloomustab nüüdisaegsete mäluasutuste era- ja avalike andmebaaside loomistuhinat, mida reklaamitakse kui täpset, vastupidavat, hõlpsasti ülekantavat ja käepärast viisi salvestada ja säilitada mälestusi ning informatsiooni kontsentreeritud ruumis (Mäkelä 2001: 51).

1990. aastatel tähendab *digiteerimine* arhiivimaterjaliga seotud uurimisprojektidega töötavatele folkloristidele eelkõige arhiivimaterjalide sisestamist arvutisse, skaneerimise ja tekstituvastuse vahendusel kättesaadavaks muudetud rareetseid raamatuid ja arhiivimaterjalide masinakirjakoopiaid. Kirjanduslooliste digitaalprojektide põhjal on Eesti Kultuuriloolise Arhiivi teadur Marin Laak jaotanud kultuuriloo massilise digiteerimise laias laastus kaheks: suu-remahuliste digikoopiate loomiseks (rareetsete vanade raamatute füüsilise konserveerimise eesmärgil) ja suurte tekstikorpuste rajamiseks (aluseks kanooniline ilukirjandus) (Laak 2004: 727). Mõlemal juhul on tegu vanemate ja “unustatud” tekstide *kättesaadavaks tegemisega*, nende n-ö töölepanekuga, sest paljud sellised tekstid on haruldased, füüsiliselt raskesti kättesaadavad ja originaalist sageli vaevaliselt väljaloetavad. Digikoopiaid ja tekstikorpusi ühendab kiire elektrooniline kättesaadavus, ent tehnilisest küljest on tegu põhimõttelise erinevusega. Folklooriarhiivides sobib selline jaotus näiteks vanade käsikirjaliste rahvaluulekogude skaneerimisel pildina, suurte tekstikorpuste näiteks on folkloristikas aga arhiivimaterjali põhjal rajatud žanritüpoloogilised arvutiandmepangad.

Viimasel kümnendil on eesti folkloristid loonud arhiivikogude põhjal digitaalseid žanriandmebaase. Kohapärimust on andmebaasidesse digiteeritud alates 1998. aastast grandiprojektide *Muistised ja kohapärimus Eestis ja Soomes* (juht Heiki Valk) ja *Kohapärimus rahvajuttudes* (grandihoidja Mall Hiimäe) raames (Remmel 2002: 115–132). 1999. aastal alustas Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool muinasjuttude tüpologia korrastamiseks ja antoloogia koostamiseks projekti *Eesti imemuinasjutud*, mille eeltöök sai Eesti Rahvaluule Arhiivi kogutud imemuinasjuttude digitaliseerimine (Järv 2002: 157).

Selle ettevõtmise käigus oli 2006. aasta juuniks sisestatud umbes 5700 muinasjututeksti (eravestlus Risto Järvega mais 2006). Regi-

laule on arvutisse sisestatud grandi *Eesti regilaulude keel ja poeetika* toetusel *Vana kandle* ettevalmistustööde käigus (Västriik 2000: 167), samuti Soome Kirjanduse Seltsi ja Eesti Kirjandusmuuseumi ühisprojekti *Suomen kansan vanhat runot* raames (Eestis skaneeriti 100 000 soome kalevalamõõdulist rahvalaulu). Folkloori lühivormide kohta loodud andmebaasidest täiuslikem (sisaldab vaid autentseid üleskirjutusi) on eesti mõistatuste akadeemilise väljaande koostamise käigus aastail 1997–1999 sisestatud mõistatuste tüpoloogiline andmebaas. Kõnekäändude ja fraseologismide täisteabelise andmebaasi *Justkui* loomist alustati 1998. aastal ning praeguseks on materjal (150 000 kirjet) arvutisse sisestatud.

Mitmesaja aasta vältel arhiividesse kogutu kättesaadavaks tegemisel pakuvad arvutid kõige enam võimalusi. Folkloristidele kui erialaurijatele on viimastel aastatel andmebaasidesse talletatud materjal hõlpsasti kättesaadav sisearvutivõrgu kaudu. Ent ka laiemale üldsusele ükskõik millises maailma paigas on juba praegu loodud kasutajasõbralik ligipääs väga paljudele vanema- ja uuemaegsetele folkloorimaterjalidele interneti kaudu. Neljateistkümne aastaga on internet leidnud väga paljude eestlaste seas alalist kasutamist.³ Seda väidet kinnitavad mitmesugused uuringufirmade korraldatud küsitlused, mille põhjal on Eesti interneti kasutuse poolest nii maailmas kui ka Euroopas esirinnas. Näiteks on Eesti rahvusvahelise uuringufirmade keti TNS poolt 2003. aasta augustist oktoobrini 32 riigis korraldatud nn e-riiki puudutava uuringu põhjal (kokku küsitleti ligikaudu 32 000 inimest) Kesk- ja Ida-Euroopa arenenumaid avaliku sektori e-teenuste kasutajaid (TNS Emor Meediauuringud 2003). Eesti suurima turundusuuringute ja konsultatsioonide täisteenus pakkuja TNS Emori andmetel oli 2006. aastal 6–74-aastastest eestimaalastest internetikasutajaid 60 protsenti, mis teeb veebi vahendusel suhtleva kogukonna suuruseks 713 000 inimest (TNS Emor Meediauuringud 2006).

Ühelt poolt internetivõrkude tehniline laienemine, teiselt poolt internetikasutamise harjumuse süvenemine on põhjused, miks eesti folkloristidki seda mugavat keskkonda oma tööde ja nende aluseks olevate arhiivmaterjalide tutvustamiseks rakendavad. Ehkki arvutite kõrval on endiselt oma koha säilitanud kõik varasemadki meediumid, võib paljuski tõene olla internetiajastul leviv veidi liialdatud folkloorne ütlemine: "Kui sind pole internetis, siis sind pole olemas!" See ütlemine kinnitab võrgumeedia võimaluste laiahaardelisust. Folklooriarhiivis peituvale materjalile hõlpsamaks ligipääsuks ükskõik millisest maailma paigast interneti kaudu on viimastel aastatel loodud näiteks järgmised arhiivmaterjalil põhinevad andmebaasid:

Kõnekäänud ja fraseologismid (koostanud Arvo Krikmann; sisaldab u 25 400 eesti kõnekäändu ja fraseologismi, mis pärinevad Asta Õimu *Fraseoloogiasõnaraamatust*, ERA käsikirjalisest rahvaluulearhiivist ja Eesti Keele Instituudi murdearhiivist – <http://www.folklore.ee/rl/date/robotid/leht3.html>);

Justkui. Kõnekäändude ja fraseologismide andmebaas (koostanud Anneli Baran, Anne Hussar, Asta Õim ja Katre Õim; sisaldab u 150 000 kõnekäändu – <http://www.folklore.ee/justkui>);

Netihuumor (koostanud Liisi Laineste; sisaldab u 50 000 eesti netinalja 1996. aastast tänini – <http://www.folklore.ee/~liisi/raamid.html>);

Maailm, taevas ja taevakehad (koostanud Aado Lintrop; sisaldab antoloogilisel põhimõttel süstematiseeritud usunditeateid maailma, planeetide, tähtede ja taevaalaotuse kohta – <http://www.folklore.ee/~aado/maailm/>);

LEPP, Lõuna-Eesti pärimuse portaal (koostanud Mare Kõiva; sisaldab 10 000 Võru- ja Setumaa rahvaluuleteksti – <http://www.folklore.ee/lepp/>);

Berta. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas (koostanud Liisa Vesik ja Mare Kõiva; sisaldab andmebaasi ning teateid ja tutvustusi

80 rohkem või vähem tuntud tähtpäeva kohta – <http://www.folklore.ee/Berta>);

Rehepapp ehk rahvausundi ja muistendite andmebaas (koostanud Mare Kõiva ja Mare Kalda; sisaldab üle 10 000 muistenditeksti, teemadeks hiiud, katk, maa-alused, halltõbi, lendva, Tõnn, mets- ja vetehaldjad, järved, puud, libahunt, aarded, samuti valikteated muude mütoloogiliste olendite, kosmoloogia, loitsude, meediumite kohta – <http://www.folklore.ee/rehepapp>).

Ülalnimetatud ritta kuuluvad ka mõistatuste perifeeria ainese põhjal loodud žanritüpoloogilised internetiandmebaasid.

1.2. Projekt Eesti mõistatuste perifeeria digiteerimine

Eesti mõistatused žanrina (u 175 000 teksti) jaotuvad arhiivimaterjali ja trükistes leiduva põhjal vormi aluseks võttes tuumaks ja perifeeriaks (Krikmann 1997: 16). Mõistatusi eristab muudest folkloori alaliikidest kindel küsimus-vastusvormiline ülesehitus. Vormilised iseärasused tingivad ka žanrisesse taksonoomia. Mõistatuste tuuma ehk tsentraalse ala moodustavad tavalised mõistatused, mille puhul (u 130 000 üleskirjutust) esitatakse küsimus olendi, eseme, nähtuse või olukorra poeetilise kirjeldusena, mis sisaldab ülesannet selgitada mõistatuse objektide vabalt valitud tunnuste alusel välja tekkinud kujutelma taga peituv olend, ese, nähtus või olukord (Laugaste 1975: 287) (*Üks hani, neli nina. – Padi*).

Žanri piirialadele jäävad alljärgnevad, tänapäeval väga elujõulised mõistatuste alaliigid.

1. Keerdküsimused (u 25 000 üleskirjutust) on küsisõnalise või küsisõnaühendilise algusvormeliga mõistatused, mille puhul küsija eesmärgiks on vastaja lollitamine ja hanekstõmbamine (*Mis vahe on eestlastel ja soomlastel? – Eestlaste B-proov on negatiivne*).

2. (Liit)sõnamängulised mõistatusküsimused (u 5000 üleskirjutust) asuvad folkloori ja keele piirimail, algusvormel on *Missugune?* või *Milline?* Erinevalt sama küsisõnaga algavaist keerdküsimustest nõua-

vad need ootuspäraseks vastuseks mitte tavapäraselt neile küsisõnadele vastavat omadussõna, vaid enamasti hoopiski liitnimisõna (*Missugused konnad ei krooksu? – Ülikonnad; Missugust vorsti ei sööda? – Laiskvorsti*).

3. Lühendmõistatuste (u 3000 üleskirjutust) küsimuspoole moodustab peamiselt üldtuntud lühend ehk akronüüm, millele antakse vastuses tavapärasest hoopis erinev, vaimukas ja humoorikas tõlgendus, sealjuures on üldjuhul tegu valiktähtlühendiga; sõnade lühendiks võetakse mingi ilmekas osa tähtedest, sõnaühendi puhul tavaliselt sõnade algustähed (*SSSR? – Suur sibulasööjate riik*).

4. Valemimõistatuste (u 600 üleskirjutust) puhul esitatakse küsimuspooles lause või sõna valemina, kasutatakse märgisüsteemi (sh tähti, numbreid ja/või muid märke) ning vastus saadakse märke traditsiooniliselt hääldades (*SAA 1x5A2? – Saa ükskord viisakaks*).

5. Tähemängud (u 3000 üleskirjutust) on sageli enigmaatiline autorilooming, kus luuakse kahest või enamast riimuvast eri tähendusega sõnast värsivormiline küsimus, milles iseloomustatakse vastussõnu (*J-ga ilmas olen toiduks, r-ga mässu järel võiduks? – Jahu/rahu*).

6. Tähelepanutestides (u 200 üleskirjutust) juhitakse vastaja tähelepanu vastuse seisukohalt vähetähtsa infoga kõrvale, nii et vaid tähelepanelik kuulaja suudab õige vastuse ära arvata (*Te olete lendur ja lendate kaks korda nädalas liinil Moskva-Jerevan, vahemaandumisega Taškendis. Kui vana on lendur? – Teievanune*).

7. Arvutusülesanded (u 300 üleskirjutust) põhinevad lihtaritmeetikal (*Kahe poisi vahel jaotati neli õuna. Kuidas sai kumbki poiss kaks õuna, kui korvi jäi üks õun? – Üks poiss sai õuna koos korviga*).

8. Sugulussidemetega opereerivate ülesannete (u 500 üleskirjutust) küsimuspool sisaldab eri tasemel sugulussuhteid, millega aetakse vastaja segadusse, kuigi vastus võib olla väga lihtne (*Ta on sinu vanemate laps, aga pole sinu õde ega vend? – Sina ise*).

9. Kirjalikku folkloori esindavad piltmõistatused (u 7200 üleskirjutust), mille küsimuspoole moodustab paberile joonistatud (tavaliselt raamiga ümbritsetud) skitseeritud pilt koos selle kohta esitatud küsimusega (*Mis on pildil?*), vastuseks on aga pildil oleva nähtuse, eseme, tegevuse või olukorra ühe sõna või lause pikkune kujundlik selgitus.

Ülalloetletud liigitus põhineb tekstide vormilistel iseärasustel ja vajadusel saab mõistatused süstematiseerida.

Klassikaliste mõistatuste kartoteegi põhjal valmis Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna lühivormide töörühma töötajatel 1999. aastal mahukas arvutiandmebaas. See on ühtlasi “Monumenta Estonia Antiquae” sarjas ilmunud eesti mõistatuste akadeemilise väljaande (EM 2001–2002) lähteallikas. Samal ajal jõudis ka uuema, nn perifeerse mõistatusmaterjali süstematiseerimine etappi, kus edasise töö hõlbustamiseks oli tarvis seda ajakohastada – luua elekt-

Tabel 1. Seni rajatud mõistatuste perifeeria andmebaaside koondandmed (aprill 2006)

Mõistatuste alaliik	Andmebaas	Tekstide ja tüüpide arv andmebaasis
Piltmõistatused	Eesti piltmõistatused (http://www.folklore.ee/Reebus), Tartu 2002, ISBN 9985-867-36-X	7289 teksti, 683 tüüpi
Liitsõnamängud	Eesti (liit)sõnamängud (http://www.folklore.ee/Sonamang), Tartu 2003, ISBN 9985-867-75-0	4843 teksti, 899 tüüpi
Keerdküsimused	Eesti keerdküsimused (http://www.folklore.ee/Keerdkys), Tartu 2004, ISBN 9985-867-88-2	19 600 teksti, 2400 tüüpi
Lühendmõistatused	Eesti lühendmõistatused (http://www.folklore.ee/Lyhendid), Tartu 2004, ISBN 9985-867-99-8	2954 teksti, 208 tüüpi
Valemmõistatused	Eesti valemmõistatused (http://www.folklore.ee/Valemid), Tartu 2005, ISBN 9949-418-34-8	631 teksti, 66 tüüpi

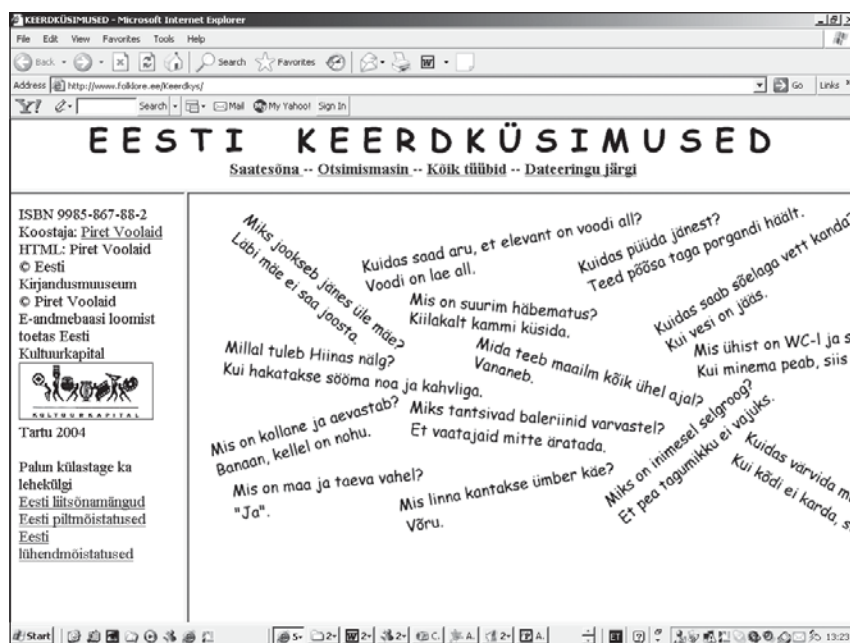

Joonis 1. Andmebaasi *Eesti piltmõistatused* avalehekülj (http://www.folklore.ee/Reebus).

rooniline andmepank, mis sisaldab kogu teadaoleva info iga mõistatuste perifeeriasse kuuluva arhiiviteksti kohta ja oleks tulevikus üks osa rajatavas suures folklooriandmebaaside süsteemis. Ühtlasi oli teiseks eesmärgiks luua arvutisse sisestatud ainesele veebi kaudu ligipääs erinevatele kasutajatele – nii erialaspetsialistidele, st folkloristidele, kui ka laiale huviliste ringile, nt emakeeleõpetajatele, õpilastele, õppejõududele ja tudengitele.

Vaadelgem andmebaaside saamislugu tabeli 1 (koondandmed seni rajatud mõistatuste perifeeria andmebaaside kohta aprillis 2006) abiga. Esimeseks proovikiviks kujunes 2001. aasta varasügisel Eesti Kultuurkapitali toetusel alanud projekt *Eesti piltmõistatuste andmebaasi loomine*, mille käigus avati internetikasutajale 2002. aasta maikuu Haldja serveris andmebaas *Eesti piltmõistatused* (joonis 1). Selle andmebaasi tarvis välja töötatud struktuur ja

Joonis 2. Andmebaasi *Eesti keerdküsimused* avalehekülj (http://www.folklore.ee/Keerdkys).

kujundus said ühtlasi kõigi hilisemate mõistatuste baaside alusmuudeliiks. Esimese andmebaasi programmeerimisel olid mulle suureks abiks folkloristika osakonna tollase võrguadministraatori Indrek Zolki asjatundlikud näpunäited.

2002. aasta sügisel algas tekstide sisestamine teise mõistatuste perifeeriasse kuuluva alaliigi – liitsõnamängude – andmebaasi *Eesti (liit)sõnamängud* tarvis.

2003. aastal algas töö ka eesti mõistatuste perifeeria materjali kolmanda, ühtlasi suurima alaliigi keerdküsimuste andmebaasi loomisega. Tööjärgus andmebaasi *Eesti keerdküsimused* (joonis 2) on sisestada veel alla poole allikmaterjalist.

2004. aastal valmis paralleelselt tööga keerdküsimuste andmebaasi kallal lühendmõistatuste andmebaas *Eesti lühendmõistatused*.

Eespool nimetatud andmebaaside eeskujul on 2005. aastal koostatud ka viies, valemilaadsete küsimuste andmebaas *Eesti valem-mõistatused*.

2. Andmebaaside tehniline teostus ja struktuur

2.1. Standardid

Ülemaailmsete standardimise süsteemide ISO (Rahvusvaheline Standardimisorganisatsioon) ja IEC (Rahvusvaheline Elektrotehnikakomisjon) määratluse kohaselt nimetatakse andmebaasiks mingit rakendusvaldkonda toetavat andmete kogumit, mis on organiseeritud vastavalt mingile kontseptuaalsele struktuurile ning kirjeldab nende andmete omadusi ja neile vastavate olemite⁴ vahelisi seoseid (<http://ee.www.ee/ITterminid/> – 5. detsember 2004). Mõistatuste perifeeria andmebaaside võrguversioonide loomisel on arvestatud Euroopa riikide ministeeriumide jt organisatsioonide digiteerimisalase koostöövõrgustiku Minerva (*MINisterial NETwork for Valorising Activities in digitisation*)⁵ viiendas töörühmas välja töötatud hea kultuuriveebi põhimõtteid (Minerva 2005).

1. Veebileht peab olema läbipaistev: selgelt peab olema sõnastatud lehe olemus ja eesmärk ning näidatud lehte haldav organisatsioon.

Kõik mõistatuste perifeeria andmebaasid on ammendavad digitaalsed koopiad Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjalistes kogudes leiduvatest perifeersetest mõistatustest. Lisaks arhiivimaterjalidele sisaldavad andmebaasid trükistes ja vähemal määral digitaalselt sündinud ainekust internetiväljaannetest (nt Postimehe *online*-väljaande huumorilehekülg (*Postimehe Naljapäev* 2005)).

2. Veebileht peab olema efektiivne, sellel esitatud teave õige ja kasutajatele vajalik, andmete õigsuse eest vastutab koostaja. Veebileht peab olema korrastatud. Järgitakse veebilehe haldamispõhimõtteid, peetakse kinni väljatöötatud süsteemist.

Mõistatuste perifeeria andmebaaside täiendamine, uuendamine ja avastatud vigade parandamine on koostaja pidev ülesanne. Kõiki-

de andmebaaside struktuur on kasutajasõbralik, saidi avalehelt pääseb "Saatesõna", otsingumootori ("Otsimismasin") ja tüpoloogilist taksonoomiat kajastava tüüpide loetelu "Kõik tüübid" juurde. Link "Dateeringu järgi" võimaldab näha tekste kogumisaastate lõikes.

3. Veebileht peab olema kättesaadav. Andmebaaside lehitsemine, sisu ja interaktiivsed elemendid peavad toimima sõltumata kasutaja võrgulehitsejast.

Mõistatuste perifeeria žanriandmebaaside koostamisel on lähtutud põhimõttest, et infole oleks soovi korral tagatud kiire juurdepääs veebi kaudu. See eeldab digitaalselt arhiveeritud dokumentidele nõuetekohaseid säilitustingimusi. Tehniliselt on iga andmebaasi tekstid sisestatud MS Exceli tabelisse. Exceli tabeli kirjekogumi tekstivariandis (txt-failis) sisalduvad andmed saadetakse Haldja serverisse, kus nende töötlemisel ja veebilehel nähtavaks tegemisel kasutatakse kaht süsteemi:

- a) o t s i n g u m o o t o r i tarvis on andmed Haldja serveris andmebaasisüsteemis PostgreSQL, mille poole kasutaja pöördub brauseri Perl-keelse skripti toel.
- b) e r i t ü ü p i d e lahutus ja samuti lahutus dateeringu järgi saab internetileheküljel nähtavaks *gawk*- ja kooriku⁶ skriptide abiga.

Piltmõistatuste andmebaasi loomise ja teostuse tegi ülejäänuid keerukamaks visuaalse poole – joonistatud pildi – olemasolu. Arvutisse sisestamisel eraldati pildid tekstidest, iga kartoteegis leiduv pilt sai läbijoonistamise käigus numbri. Pärast piltide arvutisse skaneerimist, lahtilõikamist ja mõningast töötlemist graafikaprogrammi GIMP (*GNU Image Manipulation Program*) abil paigutasin üksikud pildid gif-failidena andmebaasi põhikataloogi.

4. Veebileht peab olema kasutajakeskne, arvestama kasutajate vajadusi, kindlustama asjakohase ja lihtsa tagasiside ning olema reagee-

rimisvõimeline. Kasutajatel peab olema võimalus kontakteeruda lehe haldajatega ja saada vastuseid oma küsimustele.

Kasutajate asjatundlik reageering võib aidata andmebaasi parandada alates tekstide sisestamisel tehtud vigadest kuni sisuliste vajakajäämisteni. 2005. aasta augustis juhatas näiteks andmebaasi juhusliku kasutaja kiri mind Peeter Grünfeldti (1898 & 1904) raamatuni *Kunst viisakas olla ehk Nõuuandja elu mitmesugustel teedel*, milles avaldatud keerdküsimusi ei olnud folkloristidel arvel. Keerdküsimuste andmebaasi struktuur võimaldas kohe täienduse sisse viia.

5. Veebileht on mitmekeelne, võimaldades juurdepääsu vähemalt põhiinfole rohkem kui ühes keeles.

Andmebaaside iseloomustus leidub ingliskeelsel andmebaaside lehel. Piltmõistatuste andmebaasist on loodud ingliskeelne paralleelversioon *Estonian Doodles*, mille kasutaja leiab veebiaadressilt <http://www.folklore.ee/Doodles>.

6. Veebileht on lõimitud teiste kultuurivõrgustikega, et kasutajad saaksid hõlpsasti leida huvipakkuvat teavet või teenuseid.

Mõistatuste perifeeria andmebaaside saatesõnades ja esilehtedel on kasutatud hüperlinke, info andmebaaside kohta on olemas eesti rahvaluule üldlehel.

7. Veebileht on vastavuses intellektuaalse omandi ja isikuandmete kaitse normidega. Selgelt on sõnastatud reeglid, kuidas lehte ja selle sisu on lubatud kasutada. Avalehel on kirjas koostajad, ISBNi number ja näidatud ära autoriõigus.

8. Veebileht rakendab strateegiaid ja standardeid, et kindlustada lehe ja selle sisu pikaajaline säilitamine.

Mõistatuste perifeeria andmebaaside pikaajalise töövõime eesmärgil on algandmed (txt-formaat) sõltumatud väljundprogrammidest ja kergesti konverteeritavad uutesse formaatidesse vastavalt tehnika arengule.

Andmebaaside HTML-leheküljed on valideeritud ja vastavad W3C (*World Wide Web Consortium*) kehtestatud 4.01.HTML standarditele.

2.2. Otsingumootor ja atribuudid

Kõikidele mõistatuste perifeeria spetsialiseeritud andmebaasidele võimaldab veeb ligipääsu päringu kaudu. Otsinguväljas kasutatakse termin saadetakse PostgreSQL-süsteemis andmebaasi ja tulemusena saab kasutaja vastuseks dünaamiliselt genereeritud veebilehe. Tänu otsingumootorile võib andmebaasist genereerida mõistatuskirjete loendeid vastavalt arhiiviteksti kõigile andmetüüpidele, millele vastavad andmebaasis järgmised väljad ehk atribuudid:⁷ *Küsimus, Vastus, Arhiiviviide, Koguja, Kogumiskoht, Kogumisaeg* ja *Märksõna* (joonis 3). Iga atribuuti tähistab veebileheküljel vastav otsingukast. Otsingumootori abil on võimalik sorteerida sõnaosa, sõna või terve lause (teksti) esinemust kas ühe atribuudi või kõikide järgi. Kasutajale kuvab masin pärast *Otsi*-nupu klikkamist küsitud terminit sisaldava mõistatusteksti koos kõigi soovitud andmetega. Kui *Otsi*-nuppu klikates kõik väljad tühjaks jätta, genereeritakse veebilehitsejasse kogu andmepank.

OTSING ÜLE KEERDKÜSIMUSTE ANDMEBAASI:

Küsimus:

Vastus:

Arhiiviviide:

Koguja:

Koht:

Dateering:

Märksõna:

Otsi

Tõstuhundlik

[Abiks otsimismasina kasutajale!](#)

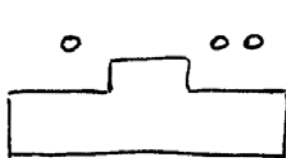
Joonis 3. Keerdküsimuste andmebaasi otsingumootori kasutajaliides.

Atribuut *Küsimus*. Mõistatuse vorm eeldab küsimust ja vastust. Seetõttu on kõik tekstid sisestatud andmebaasi kahte veergu – küsimuse veergu küsimus ja vastuse veergu vastus.

Piltmõistatuse küsimuspool võib omakorda jaotuda kaheks: pildilisele võib võib lisanduda verbaalne küsimus, nt *mis on pildil?*, *mis see on?* (narratiivsetes piltmõistatustes on verbaalne küsimus – pikem jutt – obligatoorne, vastus võib piirduda ühe sõnaga). Esitussituatsioonis kuulub küsimus vähemalt mõistatamise alustamisel kohustusliku elemendina pildi juurde. Et enamik piltmõistatuse on arhiivi jõudnud koolilastelt vastustena kirjalikele küsitlusankeetidele, on tekstiline küsimuspool arhiivimaterjalis sageli hoopis olematu.

Kõigis ülejäänud andmebaasides on küsimuspooleks vaid tekst, vastavalt konkreetse alaliigi eripärale – liitsõnamängude puhul tavaliselt *milline/missugune*-alguline küsimus, keerdküsimuste puhul ükskõik millise küsisõnaga algav küsimus ja lühendmõistatuste puhul akronüüm, mille vastuseks oodatakse harjumuspärasest erinevat seletust.

Atribuut *Vastus* kätkeb kasutaja tarvis enim informatsiooni, kui võrd see sisaldab seletust pildi kohta. Näiteks teame, et üks piltmõistatuste produktiivseid tegelasi on *kass*, aga meid huvitab, kas tegelaste hulgas on ka *isakass*. Otsinguga leiame andmebaasist kaks teksti.

Otsin vastuse isakass järgi: leitud: 2 kirjet	
PILT	ANDMED
	<p>Küsimus:</p> <p>Vastus: Isakass teeb emakassile silma</p> <p>Arhiiviviide: RKM II 428, 143 (20)</p> <p>Koguja: M. Kõiva</p> <p>Koht: Ttt</p> <p>Dateering: 1989</p> <p>Märksõna: säisik</p>
	<p>Küsimus:</p> <p>Vastus: Isakass teeb emakassile silma</p> <p>Arhiiviviide: RKM II 369, 500 (63)</p> <p>Koguja: M. Kõiva</p> <p>Koht: Ta</p> <p>Dateering: 1983</p>

Joonis 4. Otsingu tulemused piltmõistatuste andmebaasis, kui mõistatuse vastus on *isakass*.

Atribuut *Arhiiviivide* võimaldab leida teksti unikaalse arhiiviviite järgi või saada ülevaate mingis kindlas originaalköites leiduvast materjalist, mis paberkartoteegi põhjal on väga aeganõudev. Trükisest pärineva teksti korral on arhiiviviiteks trükise lühend, täisviite leiab saatesõnast, enesestmõistetavalt on igasse andmebaasi kuuluvate trükiste nimekiri erinev. Näiteks lühend *Tuisk 60 ja 62 (154)* tähendab, et tekst pärineb Astrid Tuisu koostatud raamatu *Neeger päevitab* (Tuisk 1996) lehekülgedelt 60 ja 62, sulgudes on üksuse number 154.

Atribuut *Koguja* annab võimaluse genereerida korraga kõik ühe koguja kirja pandud tekstid, mis paberkartoteegiga töötades, rääkimata käsikirjadest on taas väga ajakulukas. Juhul, kui koguja väljas on lühend L (literatuur ehk kirjandus), pärineb tekst trükisest, mille puhul koguja on üldjuhul teadmata.

Atribuut *Koht* märgib üksuse pärinemise kohta ja on kõikides andmebaasides sisestatud kaht asjaolu arvesse võttes. Kõigepealt on märgitud informandi kodukihelkond ja täpsustatud teadaolev kodupaik. Et mõistatuste perifeeria ainese kogujateks on enamasti õpilased, oli oluline kajastada ka kooli. Tihti moodustuvad üheaegsed lokaalredaktsioonid just ühest ja samast koolist üles kirjutatud materjali põhjal. Seda kinnitavad näiteks keerdküsimustüübi *Mis vares siis teeb, kui ta kaheteistkümnenaastaseks saab?* kaks redaktsiooni, kummaski kaks varianti, mis kogutud sama kooli samast klassist:

1. *Mida teeb inimene, kui on saand kolmeaastaseks? Alustab neljandat eluaastat* (RKM, KP 21, 195 (14)) ja *Mida teeb inimene, kui saab kolmeaastaseks? Alustab neljandat eluaastat* (RKM, KP 21, 328 (69) < Han, Voose; Virtsu Pk, 9. kl).

2. *Mis juhtub siis, kui varblane on viieaastane? Saab kuueaastaseks* (RKM, KP 19, 471 (29)) ja *Mis juhtub siis, kui varblane on viieaastane? Saab kuueaastaseks* (RKM, KP 19, 573 (7) < Mär; Märjamaa Kk, 11. kl).

Ülaltooduga sarnaseid näiteid leidub andmebaasis hulgaliselt. Enamasti jääb kool õpilase kodukihelkonna piiresse, aga alati ei pruugi see nii olla (nt Haapsalu Sanatoorne Internaatkool ja Nõo Reaalgümnaasium on koolid, kus õpib lapsi üle terve Eesti; sama kehtib kõrgkoolide kohta). Kodukoht ja kooli asupaik on andmebaasis teineteisest eraldatud semikooloniga.

Kogumiskohaks või kogumiskoha ette on märgitud 0 kolmel tingimusel, kui: 1) mõistatus on võetud andmebaasi trükisest, kus selle üleskirjutamise kohta pole määratletud, 2) käsikirjalise saadetise aluseks on trükis, 3) üleskirjutuse aluseks on varasem käsikiri.

Pärismõistatuste akadeemilise väljaande puhul oli samalaadsete probleemide lahendamisel abiks Anne Hussari ja Rein Saukase koostatud autentsuskartoteek. Perifeeriaainese tüpologiseerimisel lisati puuduvad andmed (kogujanimed, kogumisaastad), samuti märke autentsuse kohta mõistatuste autentsuskartoteegi põhjal. Siia hulka kuuluvad näiteks ühe koguja topeltüleskirjutused (koguja saatis sama materjali Matthias Johann Eisenile ja Jakob Hurdale – sel juhul saab 0-märgi üks saadetud materjalidest) ja kahe koguja ühtelangev saadetis. Niisuguse autentsuskontrolli tulemused on märgitud vaid perifeeria varasema ainese puhul tüübisekse korraldamise jooksul, 1992. aasta koolipärimuse materjal on sõelumata. Ent intuiitse üldmulje põhjal tundub koolipärimuse aines olevat autentsusplaanis suhteliselt “puhas”, enim on siin ühe kooli ja ühe klassi piires laekunud tekstide ühtelangevusi, nn pinginaabrite ühisüleskirjutusi, mis on arhiivi jõudnud kahe tekstina.

Kui pärismõistatuste puhul jäeti sellised “äranullitud” tekstid andmebaasist hoopis välja, siis mõistatuste perifeeria andmebaasidesse olen sisestanud mitmel põhjusel needki. Esiteks on võimalik juba teadaolevate “nullide” põhjal edaspidi sisestatavaid tekste otsingumootoriga üle kontrollida ja ühtlustada. Teiseks ei ole internetist

kogutud mõistatuste perifeeriasse kuuluvate tekstide puhul ilmselt mõtet autentsuse väljaselgitamisel.

Atribuut *Dateering* võimaldab otsida piltmõistatusi kogumisaasta järgi. Enne otsingumootori valmimist lahutasin tekstid ka dateeringu põhjal, kasutaja leiab pealehelt aktiivse lingi lahutustulemustele. Nii saame hõlpsasti jälgida vastava mõistatuse alaliigi vanimaid üleskirjutusi.

Piltmõistatuste üldist kogumisdünaamikat iseloomustab hästi baasi põhjal summeeritud andmestik (tabel 2). Vanim arhiivitekst pärineb 1963. aastast. Materjali põhimass kuulub aga aastasse 1992, mil korraldati üle-eestiline koolipärimuse kogumise aktsioon. Selle käigus laekus ERAsse muu koolifolkloori hulgas ka 5977 piltmõistatust.

Usutavasti pole piltmõistatused kui folkloorne traditsioon jõudnud Eestisse aastal 1963, vaid juba varem. Nagu üldjuhul, nii jäi siingi uue žanri tekke ja selle üleskirjutuste vahele mõningane "peiteaeg" – ilmselt teati ka piltmõistatusi enne, kui nad arhiivi jõudsid. 1996. aastast hilisem materjal pole veel andmebaasi paigutatud.

Liitsõnamängud ja keerdküsimused on piltmõistatustest märksa vanemad. Ka andmebaaside otsingutulemused *Dateeringu* järgi kinnitavad seda hinnangut.

Vanim liitsõnamängutekst, küll ilma vastuseta küsimus, pärineb Johann Voldemar Jannseni Sannumetoja VI numbrist, kus kaheksa mõistatuse hulgas leidub ka üks liitsõnamäng: *Missuggune kepp on keige raskem kanda?* (andmebaasis arhiiviviide Sannumetoja VI (1857) 153 (2)).

Keerdküsimuste vanimate tekstidena näeme andmebaasis Salomo Heinrich Vestringi tõenäoliselt 1720. aastatel koostatud eesti-saksa sõnaraamatu *Lexicon Esthónico Germanicum* käsikirjas leiduvat keerdküsimust *Mis tulleb sündimatta ilmale? Munna* (KM EKLA, ÕES, M.B. 69, l. 154).

Ehkki lühendmõistatused on suhteliselt hiline ala- liik, on nende varaseimad üleskirjutused dateeritud aastaga 1938, mil koguja Johannes Raidla on esitanud lühendi *ETK – Eesti Tarbijate Keskihistu* mitu vaimukat lahendust: *elab tarvita- ja kasust, elab teiste kulul, eesti töörahva kurnaja* (ERA II 202, 528 (125.1–125.3) < Kolga-Jaani).

Siinkohal on oluline märkida, et kogumisaasta ei pruugi alati kajastada tegeliku leviku aega, sest dateeringuks on alati folklooripala üleskirjutamise aeg. Teksti tegeliku käibe, üleskirjutamise ja ärasaatmise (või arhiivi jõudmise ja seal arvelevõtmise) vahele võib jääda pikk ajavahemik. Keerdküsimuste kartoteegis leidub tüübi *Miks on venelased Afganistanis nii kaua?* [või: *Miks on ühed väed teisel maal nii kaua?*] Otsivad neid, kes appi kutsusid juures näiteks järgmi-

Tabel 2. Kogutud piltmõistatuste hulk kogumisaegade kaupa*

Kogumisaasta(d)	Kogutud tekstide hulk
1963	6
1964	1
1966	5
1968	8
1970	3
1975	17
1976	65
1978	39
1979	7
1980	9
1981	5
1982	4
1983	41
1984	17
1985	53
1986	14
1987	12
1988	155
1989	38
1990	52
1991	37
1992	5977
1993	25
1994	187
1995	96
1996	62

* Lisaks 2 piltmõistatust aastatest 1963–1964, 21 aastatest 1972–1973, 7 ajavahemikust 1975–1986, 71 aastatest 1988–1989 ja 5 aastatest 1989–1990.

ne Jüri Viikbergi 1980. aasta marginaalne üleskirjutus viitega RKM II 422, 598/9:

Miks punaarmee nii kaua Afganistanis? Otsivad neid, kes neid appi kutsusid.

(Aastal 1968 oli küsimus: Miks punaarmee nii kaua Tšehhoslovakkias? Vastus sama.)

Üleskirjutus sisaldab justkui kaht teksti ehk sama tüübi eri redaktsiooni. Andmebaasi sisestades ongi see üksus jagatud kahte kirjesse, ent kuna traditsiooniliselt on märgitud nii kartoteegis kui ka andmebaasides teksti üleskirjutamise formaalne aeg, on mõlema kirje dateeringuks saanud 1980:

Küsimus: *Miks punaarmee nii kaua Afganistanis?*

Vastus: *Otsivad neid, kes neid appi kutsusid.*

Arhiivi viide: *RKM II 422, 598/9*

Koguja: *J. Viikberg*

Koht: *Rap*

Dateering: *1980*

Märksõna: *Miks?*

Küsimus: *Aastal 1968 oli küsimus: Miks punaarmee nii kaua Tšehhoslovakkias?*

Vastus: *Vastus sama.* [Vt eelmine tekst: *Otsivad neid, kes neid appi kutsusid.*]

Arhiivi viide: *RKM II 422, 598/9*

Koguja: *J. Viikberg*

Koht: *Tt*

Dateering: *1980*

Märksõna: *Miks?*

Aasta 1980 on märgitud vaatamata koguja täpsele märkusele: *1968. aastal oli küsimus.* Teisisõnu, sisuüksuste tegeliku käibimise ja üleskirjutamisaja vahele jäävad puhuti käärid, mida andmebaas ei suuda kajastada. Selline puudus jääb paratamatuks, kuna andmeid konkreetsete teksti- või tüpoloogiliste üksuste tegeliku tarvita-

misaja kohta on nii vähe, et nende jaoks oli mõttetu eraldi välja teha. Küll aga on andmebaasi loomisel ka seda koguja teavet leviku aja kohta oluliseks peetud ja teksti küsimuseväljas kasutajale esitatud.

Selliseid erandeid kohtab süstematiseerija ikka ja jälle. Analoogisel põhjusel on lisatud näiteks lühendmõistatuste andmebaasi järgmise teksti juurde vastusevälja nurksulgudesse koguja kommentaar, millest selgub üleskirjutatud rahvaluulepala tegelik, 40 aastat varasemasse aega ulatuv levimise aeg.

Küsimus: *ENSV?*

Vastus: *Eestlased, nõudke Stalini verd!* [Mäletab pärast sõda kooliajast. Poisid kirjutasid pelta seinale.]

Arhiiviviide: *RKM II 453, 198 (2)*

Koguja: *A. Vissel*

Koht: *Nõo*

Dateering: *1992*

Märksõna: *Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik*

Atribuudi *Märksõna* eristamine sai alguse paberkartoteegi süstematiseerimis- ja tüpologiseerimisjärgus ning selle spetsiifika on mõistatuste perifeeria andmebaasides erinev, püüdes arvestada iga alaliigi iseärasusi. Märksõnade hulk on piiratud, mistõttu kasutaja ei saa seda omatahtsi otsingumootori välja sisestada, vaid ta teeb valiku rippmenüü (peamiselt alfabeetiliselt järjestatud) nimistust.

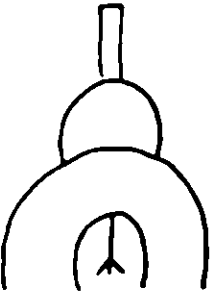
Piltmõistatuste märksõna tulenes teksti kahedimensioonilisusest (pildipool ja tekstipool) ning tarvidusest piltmõistatusi paberkartoteegis süstematiseerida. Vanasõnade ja pärismõistatuste eeskujul on ka ülejäänud mõistatuste perifeeria tüübid reastatud alfabeetiliselt. Et pilte pole võimalik reastada tähestikuliselt, tuli üleskirjutustest intuitsiooni järgi leida mingi sisuliselt salientne märksõna, mille järgi on tekst kartoteegist leitav. Kui graafilisel kujutisel haruharva verbaalne vastus puudub, on aluseks võetud pilt ja üleskirjutus on liigitatud pildi

Otsin vastuse kass järgi: Otsin märksõna <i>elevant</i> järgi: leitud: 23 kirjet	
PILT	ANDMED
	<p>Küsimus:</p> <p>Vastus: Kass</p> <p>Arhiivivide: RKM, KP 14, 134 (2)</p> <p>Koguja: V. Lillepool</p> <p>Koht: Lai; Haapsalu Sanat Internaatk, 6. kl</p> <p>Dateering: 1992</p> <p>Märksõna: elevant?</p>

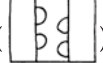
Joonis 5. Otsing piltmõistatuste andmebaasist, kui vastus on *kass* ja märksõna *elevant*.

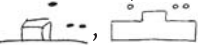
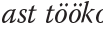
tavapärase vastuse juurde. Pildid on liigitatud kujutiste sarnasuse alusel. Näiteks kasutaja saab vastussõna *kass* järgi kätte ka piltmõistatused, mis on leitavad märksõna *elevant* järgi (joonis 5 ja 6).

Märksõna *elevant* valik tuleneb sellest, et sellised stiliseeritud tagantvaates esitatud loomad on vastustes ülekaalukalt määratletud elevantidena, nt joonis 6 (*Elevant tagantpoolt*):

Otsin arhiivivite RKM II 445, 191 järgi: leitud: 3 kirjet	
PILT	ANDMED
	<p>Küsimus: Mis see on?</p> <p>Vastus: Elevant tagantpoolt</p> <p>Arhiivivide: RKM II 445, 191 (16)</p> <p>Koguja: M. Hiimäe</p> <p>Koht: Trm, Avinurme</p> <p>Dateering: 1991</p> <p>Märksõna: elevant</p>

Joonis 6. Tüüpiline piltmõistatus, mille vastus on *Elevant tagantpoolt* (RKM II 445, 191 (16)).

Piltmõistatustüübi *Karu ronib puu otsa* () kõige sagedasem vastus ja märksõna on *karu*. Kuigi samasuguse pildi vastuses võib figureerida ka mõni muu loom, nt kass või ahv, on need pildid ühendatud ikkagi märksõna *karu* alla.

Eespool joonisel 4 (lk 127) kujutatud kahe piltmõistatuse *Isakass teeb emakassile silma* () märksõna on *sääsk*. Tegu pole eksitusega. Et pildid – kassisilmad – sarnanevad märksõnaga *sääsk* tähistatud piltmõistatustega, mille tunnistajaks on nt tüüp *Sääsk näitab oma sõbratarile viimast töökohta* (), asuvad need tekstid pa-berkartoteegis *sääse*-märksõnaliste tekstide hulgas.

Liitsõnamängude andmebaasis moodustab märksõna liitsõnamängu vastuseks oleva liitnimisõna põhisõna. Niisiis on teksti *Milliseid pükse ei panda jalga? Argpükse* märksõna *püksid*. Sama märksõna kannavad kõik sõnamängud, mille vastuses esineb *pükse* sisaldav liitsõna. Nt *Milline püks ei kuiva? Vesipüks; Missugused püksid kasvavad narmel? Kikkapüksid*.

Ka paberkartoteegis on liitsõnamängud järjestatud tähestikuliselt sellise märgendi järgi, alustades sõnaga *aas* (*Missugune aas ei kasvata rohtu? Ukseaas*) ja lõpetades sõnaga *ümbrik* (*Missugune ümbrik ei ole tehtud paberist? Portselannõude põletamiseks tarvilik saviümbrik*).

Keerdküsimuste puhul on märksõna valikul lähtunud materjali jagunemisest vormiliste tüüpkondade vahel, aluseks on võetud keerdküsimuste vormitunnus – algussõnad *Mis?, Kes?, Mida teha?* jne. Neist eraldi asetsevad selliste temaatiliste märksõnadega tähistatud rühmad nagu *elevandid, neegrid, hiinlased, tšuktšid, nõukogude miilits ja blondiinid*, mida pole mõistlik vormitunnuse – küsimuse alguse – järgi laiali paisata. Nt *Mis vahe on kommi ja apelsini vahel?* kuulub tüüpkonda *Mis vahe on?* ja ka märksõna on sama. *Miks*-alguliste keerdküsimuste märksõnaks on *Miks?* jne. Kui tegemist on mõne muu žanri ja keerdküsimuse piirjuhuga (nt keerdküsimuste hulgast võib leida ka küsi-

mus-vastusvormilisi anekdoote, nn Armeenia raadio nalju), kajastub see samuti märksõnalahtris, peale märksõna on sel juhul lisatud märkus paralleelžanri kohta, nt *Miks? Anekdoot*. Sama süsteemi järgi on korraldatud juba paberkartoteek.

Loomulikult võivad ühe keerdküsimustüübi variandid alata ka eri küsimusvormelitega. Nt tüübis *Miks ei saja kaks päeva järjest? Sest öö on vahel* leidub ka *kas*-algulisi tekste, nagu *Kas kaks päeva järjest võib sadada?* Olukord on lahendatud lihtsa aritmeetika toel: *Miks?*-algulised tekstid on ülekaalus, seega on tekstid märgistatud märksõnaga *Miks?*

Ent on ka juhte, kus süstematiseerija märksõnamäärangut võib pidada subjektiivseks ja vaieldavaks. Näiteks kaks eri tüüpi ja ka eri tüüpkonda kuuluvat teksti:

Kuidas läheb elu edasi, kui olümpia läbi? Eks karu ime käppa ja hüljes elab vanast rasvast (RKM II 421, 143).

Miks valiti olümpiamaskottideks karu ja hüljes? Sellepärast et peale mänge karu imeb käppa ja hüljes elab vanast rasvast (RKM II 421, 144).

Koostaja oletab, et kasutaja tahab neid kahte teksti leida üheskoos, seetõttu ei ole *Miks?*-algulist teksti *Kuidas?*-märksõnaliste juurde tõstatatud. Selliseid juhtumeid on vähe ja subjektiivsus on neil puhkudel paratamatu.

Lühendmõistatuste andmebaasis ja paberkartoteegis lähtuvad tüübid akronüümist ja on esitatud tähestikulises järjekorras. Rippmenüü listis on märksõnaks küsimuses esitatud akronüümid, ot-singutulemuste märksõnaväljas on ära toodud ka nende ametlikud tavatähendused. Kui nt teksti *AKSK?* folkloorne vastus on *Aids ka-bistab sinu kallimat*, siis märksõnaväljast leiab lisaks akronüümile ka ametliku tähenduse *AKSK – Armee Keskspordiklubi* (RKM, KP 36, 317 (7)). Folkloorset inspiratsiooni andnud lühendite ametlike tähenduste leidmiseks on vajadusel toetunud Martin Ollisaare *Väikesele lühendiraamatule* (Ollisaar 1980).

Valemmõistatuste andmebaasis märksõnaväli puudub – ainuüksi tekstide vähese hulga tõttu pole põhjust märksõnu eraldi välja tuua.

2.3. Tüpoloogilise taksonoomia kajastusi andmebaasides

Tekste ja kõiki passiandmeid (arhiiviviide, koguja, koht, kogumisaeg, märksõna) väljastav otsingumootor on küll kasutaja asendamatu abimees, kuid tema võimalused pole piiramatud.

Et arvutisse sisestati kõik mõistatuste perifeeria alaliigid juba tüpologiseeritult, sai justkui iseenesestmõistetavaks säilitada andmebaasis otsinguvõimalus tüübi järgi – kõigi andmebaaside esileheküljel asub link *Kõik tüübid*.

Mingite tunnuste alusel sarnastest, sisult ja vormilt kokkukuuluvatest variantidest moodustuvate kogumite ehk tüüpide arv erinevates andmebaasides on näidatud tabelis 1. Kui klikata tüübi linki, avaneb kaks horisontaalselt järjestatud freimi: ülemises tüüpide nimistu, igaüks esindatud oma tiitelteksti, selle juurde kuuluva arhiiviviite ning tüübi variantide arvuga, alumises klikitava tüübi materjal variandikirjete kaupa.

Praeguse lahenduse puuduseks on võib-olla see, et tüübisisesed redaktsioonid ehk ühe tüübi piires sarnaste sõnastusvormide kogumid ei ole kuidagiviisi märgendatud. Hoolikalt mingit tüüpi vaadeldes võib aga kasutaja ise aimata redaktsioonipiire.

Iga rahvaluuleliigi tüpologiseerimine on mõneti subjektiivne, nii tekivad ka mõistatuste kõigi perifeersete alaliikide puhul iseloomulikud probleemid.

Alljärgnevalt vaatleme andmebaasis kajastatud tüpologiseerimise üldpõhimõtteid.

Piltmõistatuste süstematiseerimisel tuli teha valik, kas lähtuda: a) varieeruvast küsimuspoolest või b) varieeruvast vastusest, nende samaaegne arvessevõtt polnud võimalik. Praegu joonistub andmebaasis redaktsioonilisus väga selgesti välja küsimust (*versus* pil-

ti) järgivas lõikes. Iga ühesuguselt läbijoonistatud pilt moodustab omaette redaktsiooni. Ühe ja sama pildi taha võivad koonduda väga erinevate vastusevariantidega talletused. Seetõttu on baasi kätke- tud piltmõistatuskirjete ja neid esindavate tegelikult väljajoonista- tud piltide arv erinev – viimaseid on oluliselt vähem. Ehkki küsi- mus ja vastus on omavahelises sõltuvuses/järgnevuses, on kõigis andmebaasides tüpoloogilise liigendamise aluseks võetud küsimu- se struktuur. Annikki Kaivola-Bregenhøj arvates vastab selline lä- henemine nende mõistatuseuurijate (nt Robert Petch) käsitustele, kes jagavad mõistatuse struktuuralselt kaheks – küsimuseks ja vas- tuseks – ning vaatlevad neid eraldiseisvate vormielementidena (Kai- vola-Bregenhøj 2001: 39).

Vaatleme lähemalt suurimat ja levinumat, 710 tekstivariandiga piltmõistatustüüpi *Karu ronib puu otsa*. Selles tüübis on realselt välja joonistatud (üksteisest identifitseeritavaid) pilte ehk redakt- sioone kokku 307.

Redaktsioonideks koondub näiteks pildi alla 56 kirjet, pildi alla võime mahutada 84 identsete piltidega varianti, alla ühe va- riandi, alla kaks varianti jne.

Alati pole kerge otsustada, kuidas toimida piiripealsete juhtumi- tega, kus kaht pilti ei saa enam käsitada tüübisest redaktsioonide, vaid pigem iseseisvate tüüpidena.

Kui kasutaja vaatab arvutist nt sedasama tüüpi *Karu ronib puu otsa*, tekib viimaste tekstide puhul küsimus, kas need on juba uued tüübid või veel sellesama tüübi redaktsioonid. Uurides lähemalt ka naabertüüpe (*Karud ronivad puu otsa* (üks variant), *Karupo- jad puu otsas* (kaks varianti) ja *Karu tassib mesipuud* (üks va- riant)), võib kerkida küsimus, et vahest võiks neist kõigist formee- rida megatüübi *Karu ronib puu otsa*, kus praegused omaette tüübid jääksid redaktsioonide staatusse. Niisuguste probleemolukordade la- hendamisel on andmebaasi koostaja lähtunud intuitsioonist.

Keerdküsimuste klassifitseerimisel on lähtutud kahest aspektist: sisust, mis määrab tüübi, ja küsimuse vormist, mis määrab tüüpkonna (vt Voolaid 1998: 81), ja otsingumootori atribuudist *Märksõna*. Lehekülg *Kõik tüübid* annab võimaluse näha sisult ja geneetiliselt kokkukuuluvate variantide kogumeid, mille tekstid vormitunnuse – küsimuse algusvormeli – järgi võivad hajuda ka eri tüüpkondadesse.

Folklooriainete arhiivilisel korraldamisel (sh andmebaasides) on paratamatu järgida teatud kindlaks kujunenud tavasid ja (tihti üsna formaalseid) kriteeriume, kuigi folkloor oma elavas käibes ei hooli neist. Rahvaluule elavas kasutuses pole esitamise vaatenurgast vähimatki tähtsust järgmistel uurijatöö aspektidel.

1. Samasisulised keerdküsimused ei pruugi alata ühe tüübi piires ühe ja sama küsisõnaga, sellistel puhkudel hoiab tüüpi koos esmajoones sisu. Tüüpkond on määratud tinglikult kõige sagedasema küsisõna järgi. Selline probleem kerkib esile nt alljärgnevates tekstides.

Mis on ühist mehel ja rotil? Mõlemad otsivad auku (RKM, KP 13, 410 (13)) ~ *Miks sarnaneb mees rotiga? Mõlemad otsivad auku* (RKM, KP 2, 451 (3)).

Miks lest on lapik? Sest ta magas vaalaga (RKM, KP 33, 322 (1)) ~ *Mis ajast on lest lame? Sellest ajast, kui ta vaalaga magas* (RKM, KP 43, 255 (35)) ~ *Kui pikka aega on olnud lestakala lapergune? Sellest ajast, kui magas vaalaga* (RKM II 445, 377 (55)).

Miks mustad lambad söövad rohkem kui valged lambad? Sest musti lambaid on rohkem kui valgeid (RKM, KP 44, 261/2 (7)) ~ *Missugused lambad söövad rohkem, kas mustad või valged? Valged söövad rohkem, sest neid on rohkem* (RKM II 294, 434/5 (1)) ~ *Kumba värvi lambad söövad rohkem rohtu? Valged, sest neid on rohkem* (RKM, KP 44, 368 (10)).

Kuidas värvida mune? Pintsliiga, kui kõdi ei karda (RKM II 362, 379 (93)) ~ *Kas mune võib värvida? Võib küll, kui kõdi ei karda* (RKM II 327, 208 (4)) ~ *Millega värvitakse mune? Pintsliiga, kui nad kõdi ei karda* (RKM, KP 44, 315 (12)).

2. Mõistatusžanri kuuluv tüpoloogiline üksus võib vormi poolest võnkuda keerdküsimuse ja tavamõistatuse vahel:

Mis on punane, 12 cm pikk, mõnel seisab, teisel ei seisa? 10-rublane (RKM II 377, 138 (54)).

Samas tüübis on palju tekste, mis on vormilt pigem mingi objekti kirjeldused kui tavamõistatused:

Punane, 12 cm pikk, mõnel on, mõnel pole? 10-rublane (RKM II 388, 229 (15)).

Ka sellise probleemi korral on oluline kõigepealt tüüp koos hoida.

3. Küsimus ja vastus võivad vahetada kohad ja kui tüpologiseerimisreegleid rangelt järgida, tekivad nii tõepoolest eri tüübid, näiteks:

Mis on kusi? Mis ta mujal on, see on iseasi, aga meil on ta ainus asi, mis ei ole sitt (RKM II 427, 224 (X)).

Ja vastupidises asetuses:

Mis meil kaubanduses veel sitt ei ole? Kusi (RKM II 425, 610); *Mis on kool? Vabatahtlik vangla* (RKM II 377, 112 (44)) ja vastupidises asetuses: *Mis on vabatahtlik vangla? Kool* (RKM, KP 44, 312 (9)); *Mis on kvaliteedimärk? Ilma peata venelane* (RKM II 458, 359 (4)) ja vastupidises asetuses: *Mis see on: käed-jalad laiali, pead otsas ei ole? Kvaliteedimärk* (RKM II 420, 441/2).

4. Esitussituatsioonis on iseloomulik küsimuste järjestamine sarjaks või jadaks, mille puhul küsimused esitatakse kindlas järjekorras, kuid loomulikult ei ole välistatud nende esinemine omaette. Neist sarjadest ilmneb, et küsimusteksti järgmistes lülides eeldatakse, et on justkui käima lükatud eriline sündmustik ja vastused lähtuvad eelmistes lülides tekkinud situatsioonidest. Või siis toimub see üheainsa lüli piires, näiteks tuues sisse viiteid vastajale tundmatust minevikust. Selliseid kontinuatiivses suhtes esinevaid küsimuste jadasid on mõistlik ka arhiivis koos hoida ning sellisel juhul võivad tüü-

bis ühe tekstivariandi moodustada korraga mitu küsimust ja vastust. Kui tähistame kolmest küsimusest koosneva jada eri küsimused tähtedega *A, B, C*, siis jada ühe küsimuse piires kujunevate variatsioonide tähisteks on *A1, A2, A3 ...; B1, B2, B3 ...* ja *C1, C2, C3 ...* Vastavalt jadale moodustuvad kombinatsioonid, milles tüübipea on kõige täiuslikum, käesoleval juhul siis kolmest komponendist (*A+B+C*) koosnevad jaded:

A. Lamab voodi all ja algab p-tähega, mis see on? Harilikult arvatakse, et pott, aga õige on: paar saapaid. Siis küsitakse edasi: B. Lamab voodi all ja algab t-tähega, mis see on? Arvatakse, et tuhvel, aga õige on: teine paar saapaid. Edasi küsitakse: C. Lamab voodi all ja algab k-tähega, mis see on? Kõik arvavad, et kolmas paar saapaid, aga on kalossid (RKM II 300, 334 (2)).

A. Mitme liigutusega saab panna elevandi külmkappi? – Kolmega: üks lahti, elevant sisse, üks kinni. B. Mitme liigutusega saab kaelkirjaku panna külmkappi? – Neljaga: üks lahti, elevant välja, kaelkirjak sisse, üks kinni. C. Kes võidab võidujooksu, elevant või kaelkirjak? – Elevant, sest kaelkirjak on alles külmkapis (RKM, KP 34, 622 (8–10)).

Kahest komponendist (*A+B*) koosnevad jaded:

A. Mis on kollane ja roomab? – Hiinlane otsib miini. B. Mis on kollane ja lendab? – Hiinlane leidis miini (RKM, KP 5, 479 (4–5)).

A. Mis on suur sinine ja väike must? – Neeger ujub ookeanis. B. Mis on suur sinine? – Neeger sukeldus (RKM, KP 34, 391 (2–3)).

A. Mõista, mõista, mis see on? 32 hammast ja 2 muna? – Mees. B. Aga 2 hammast ja 32 muna? – Ei tea. – Poliitbüroo (selles on 16 liiget) (RKM II 422, 267).

Andmebaasis asub niisugustel puhkudel keerdküsimuseahela esimene küsimus küsimuseväljas, vastus ja iga järgnev küsimus-vastus vastuseväljas. See on tegelikult andmebaasi Achilleuse kand, sest kasutajal pole võimalik genereerida otsingumootori küsimuseväljast jadade küsimusi rohkem kui vaid esimese küsimuseteksti piires.

Kokkuvõtteks

2001. aasta sügisel alanud projekti *Eesti mõistatuste perifeeria digiteerimine* väljundiks on mõistatuste klassikalisest ainesest väljapoole jäävate mõistatuste perifeeria allžanride veebiandmebaasid. Piltmõistatuste, keerdküsimuste, (liit)sõnamängude, lühendmõistatuste ja valemõistatuste andmebaasid on digitaalsed koopiad peamiselt Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjalistes kogudes leiduvate piltmõistatuste põhjal koostatud paberkartoteegist. Lisaks arhiiviainele sisaldavad andmebaasid erinevates trükistes ilmunud ja vähesel määral ka nn digitaalselt sündinud materjali (nt Postimehe võrguväljaande huumorileheküljel toodud piltmõistatused).

Andmebaasid on täisandmetega infosüsteemsed dokumentide kogumid, mis on mõeldud nii folkloristidele kui ka laiemale huviliste ringile, sh kooliõpilastele, kes on tänapäeval materjali elavas kasutuses hoidjad, ja õpetajatele.⁸

Igasugusel digitaalsel infol on positiivseid ja negatiivseid omadusi. Ühelt poolt iseloomustab seda dünaamilisus ja liikuvus – seda on lihtne luua, muuta, asendada ja täiendada. Ka mõistatuste perifeeria ainese digiteerimine on pooleli ega lõpe seni, kuni elavas esituses jätkub mõistatuste eri alaliikidesse kuuluvat folkloori. Seega tähistab käesolev kirjutus vahefiniit. Andmebaaside jaoks väljatöötatud ühtne struktuur ja tehniline teostus võimaldavad baaside haldajal nende sisu pidevalt täiendada uue materjaliga, mistõttu nii tekstide üldhulk kui ka tüüpide arv võivad andmebaasidesse materjali lisandudes pidevalt muutuda ja ainekogu kohta käesolevas esitatud arvparameetrid ei ole seetõttu lõplikud. Ent digitaalsed andmebaasid sõltuvad ka kiiresti vananevast tehnoloogiast, mille tulevikku ei oska tänapäeval keegi ette aimata.

Väga pikka aega kogutud mahukas aines (varaseim keerdküsimus pärineb 1720. aastatest) annab konkreetse folkloorižanri kohta hea läbilõike, loodud tekstikorpuseid iseloomustab filoloogiline ja

tekstikeskne suunavõtt. Puudusena võib nimetada, et paberkartoteeki koostades ja süstematiseerides on palad folkloori seisukohalt väga olulisest esituskontekstist isoleeritud, tekstide elavale esitusele pöörati tekstikeskse kogumisspetsiifika tõttu üldse vähe tähelepanu. Nii ei saa kasutaja, keda huvitab tekstide esituskontekst, andmebaasist kuigi palju abi. Tulevikus vajaksid baasid kontekstilise teabe tarvis lisaveergu uurijate selgitustega, sest varasem materjal vajaks paljudel juhtudel uurijate selgitusi. Keerdküsimuste andmebaasi nõukogudeaegsed naljaküsimused võivad jääda arusaamatuks tänapäeva lastele ja noortele, kes ei tunne tollast sotsiaalset, poliitilist ega kultuurilist tausta. Sel juhul oleks lisatava kommentaariveeru eesmärk tagada teksti mõistmine kasutajale, kel puudub teadmine eri ajastutest. Folkloor muutub koos eluga, mistõttu inimene vajab mõnigi kord oma kasutusväljast kõrvale jäävast pärimusest aru saamiseks teadlaste selgitusi.

Artikli läbivad märksõnad – ühelt poolt pika aja vältel kogutud mitmetahuline arhiivimaterjal, teisalt selle materjali põhjal rajatud andmebaasid – peaksid ideaalis kajastama vaatlusaluste nähtuste üldisemat kultuuridünaamikat. Soome folkloristi Lauri Harvilahti sõnul eeldab kultuuridünaamika selles mõtestuses folklooriarhiivilt võimet reageerida uutele sotsiokultuurilistele protsessidele ja väljakutsetele (Harvilahti 2004). Tänapäeva infotehnoloogia areng toetab vaimse pärandi kogumist, talletamist ja uurimist. Mõistatuste perifeeria andmebaaside lähtematerjal on saadud pärimusekandjalt ja läheb andmebaaside kaudu pärimuskandjale interneti teel tagasi, kujunedes laias laastus vanade ja uute kultuuripiltide kokkupuutepunktiks. Niisuguste internetiandmebaaside olemasolul on ootuspärane, et neid hakatakse kasutama tänapäeva meedias vm kultuurikontekstis uudsetel, võib-olla ettearvamatutel viisidel (nt piltmõistatuste andmebaasi materjali kasutatakse ajalehe Postimees *on-line*-väljaandes, mida lugeja saab kommenteerida, mõistatuste sisumotiive realiseeritakse arvutimängu vormis) ja nii tekivadki folkloristika uurimisobjektid.

Kommentaariid

- ¹ Kirjutise aluseks on 7. juunil 2005 Tartu Ülikooli eesti võrdleva rahvaluule õppetooli juures kaitstud magistritöö *Eesti mõistatuste perifeerne aines: Elektroonilised andmebaasid internetis* 3. peatükk. Autori varasemaid piltmõistatuste andmebaasi teemalisi kirjutisi vt Voolaid 2002, 2003. Artikkel on valminud Eesti Teadusfondi grandid nr 5117 toetusel.
- ² Vt nt Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna koduleheküljel <http://www.folklore.ee/dl/fo/valitoo/> asuvad interaktiivsed küsitluskavad, millele vabatahtlikud kaastöölised saavad vastata sealsamas kodulehel ja kohe ka vastused elektrooniliselt ära saata. Peale selle on folkloristid leidnud võimaluse jälgida ning jäädvustada suhtlustubades ja portaalides kasutajate ja kommenteerijate poolt spontaanselt kirjutatud.
- ³ Swedish Space Corporation (SSC) pani peaaegu üheaegselt 1992. aasta märtsis-aprillis satelliidid aldrakud üles nii Tallinna kui ka Tartu Tähetorni ning asjasse pühendatud teadlased pääsesid virtuaalmaailma. Eesti geneetikutel ja molekulaarbioloogidel oli vaja juurdepääsu suurtele geenandmebaasidele ja välismaal asuvatele võimsatele arvutitele, mis tegid molekulaarbioloogilisi arvutusi (Niitra 2002: 8). Eesti Teaduse ja Hariduse Andmesidevõrgu EENeti kodulehekülje andmetel käivitus esimene TCP/IP-ühendus Eesti ja muu maailma vahel 26. märtsil 1992, kui Teaduste Akadeemia Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi (KBFI) ja Rootsi Kuningliku Tehnikaülikooli (KTH) vahel pandi tööle 64 kbit/s satelliidiühendus. Mais käivitus Küberneetika Instituudi maakanal 19,2 kbit/s Helsingisse. 3. juunil registreeriti KBFI .ee ülemdomeen, Eestist sai ametlikult interneti liige. 15. juulil käivitus .ee primaarne nimeserver (<http://www.eenet.ee/EENet/ajalugu.html>).
- ⁴ Olem, objekt (*entity*) – infosüsteemiga kirjeldatava süsteemi või valdkonna konkreetne või abstraktne komponent, kontseptuaalmudeli põhielement (<http://www.vallaste.ee/index.htm?Type=UserId&otsing=2362>). Mõistatuste perifeeria andmebaaside olemid moodustuvad vastavatest mõistatuste perifeersetest alaliikidest. Käesoleval juhul on olemid seega nt keerdküsimused, liitsõnamängud, piltmõistatused, valemimõistatused.
- ⁵ Võrgustik võimaldab koostööpartneritel arutada kultuuri- ja teaduspärandi digiteerimisega seotud tegevusi, vahetada informatsiooni, teha koostööd digiteerimisalase informatsiooni levitamisel, luua ühine Euroopa platvorm ning töötada välja arendussoovitused ja juhised kultuuripärandi digiteerimise, metaandmete, pikaajalise säilitamise ja kättesaadavaks tegemise kohta; koostöövõrguga liitus 2003. aasta detsembris ka Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium.
- ⁶ Koorik on interpreteeriv keel. Kooriku skript on tekstifail, millesse on kirjutatud üksteise järele programminimed või kooriku sisekäsud.
- ⁷ Atribuut on nimeline olemi rekvisiit, kasutaja muudetav faili, programmi või liideseobjekti omadus. Infotehnoloogias on atribuut programmi mingi komponendi muudetav omadus, millele saab anda erinevaid väärtusi. Andmebaasihaldurites (DBMS – *Database Management System*) võib atribuut kirjeldada andmebaasi komponenti nagu

tabel või väli ning sõna *atribuut* võib kasutada kui sõna *väli* sünonüümi (Vallaste 2000–2006), nagu on toimitud käesoleval juhul.

⁸ Kõnealused andmebaasid on juba leidnud tegelikkus rakendust kõrgkooli õppetöös, nt Tartu Ülikooli rahvaluule õppetooli juures Tiiu Jaago kureeritava WebCT-kursuse *Eesti rahvaluule* (FLKN.01.080) peatükis “Lühivormid. Allikad ja uurimine”. Piltmõistatuste andmebaasi materjali põhjal on koostatud ka esmajoonel alg- ja põhikooliõpilastele mõeldud slaidietekanne “Piltmõistatuste õpituba”.

Arhiiviallikad

ERA = Eesti Rahvaluule Arhiivi rahvaluulekogu (1927–1944)

KM EKLA, ÕES = Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolise Arhiivi laekunud
Õpetatud Eesti Seltsi materjalid

RKM = Eesti TA Fr. R. Kreutzwaldi nim (Riikliku) Kirjandusmuuseumi (nüüd
Eesti Kirjandusmuuseumi) rahvaluule osakonna rahvaluulekogu (peamiselt
alates 1945. aastast)

RKM KP = Eesti TA Fr. R. Kreutzwaldi nim (Riikliku) Kirjandusmuuseumi (nüüd
Eesti Kirjandusmuuseumi) rahvaluule osakonna rahvaluulekogu koolipäri-
muse kogu

Andmebaasid

Baran, Anneli & Hussar, Anne & Õim, Asta & Õim, Katre (koost). *Justkui: Kõne-
käändude ja fraseoloogismide andmebaas* (<http://www.folklore.ee/justkui> –
21. aprill 2006).

Krikmann, Arvo (koost). *Kõnekäänud ja fraseoloogismid* ([http://www.folklore.ee/
rl/date/robotid/leht3.html](http://www.folklore.ee/rl/date/robotid/leht3.html) – 21. aprill 2006).

Kõiva, Mare (koost). *LEPP; Lõuna-Eesti pärimuse portaal* ([http://www.folklore.ee/
lepp](http://www.folklore.ee/lepp) – 21. aprill 2006).

Kõiva, Mare & Kalda, Mare (koost). *Rehepapp ehk rahvausundi ja muistendite
andmebaas* (<http://www.folklore.ee/rehepapp> – 29. mai 2006).

Laineste, Liisi (koost). *Netihuumor* (<http://www.folklore.ee/~liisi/raamid.html> –
21. aprill 2006).

Lintrop, Aado (koost). *Maailm, taevas ja taevakehad* ([http://www.folklore.ee/
~aado/maailm/](http://www.folklore.ee/~aado/maailm/) – 21. aprill 2006).

Vesik, Liisa & Kõiva, Mare (koost). *Berta: Eesti rahvakalendri tähtpäevade and-
mebaas* (<http://www.folklore.ee/Berta> – 21. aprill 2006).

Kirjandus

- Akadeemiliste andmeside areng Eestis. *Eesti Teaduse ja Hariduse Andmesidevõrk EENet* (<http://www.eenet.ee/EENet/ajalugu.html> – 21. aprill 2006).
- Eesti rahvaluule* (<http://haldjas.folklore.ee> & <http://www.folklore.ee> – 21. aprill 2006).
- Eesti Rahvaluule Arhiiv* (<http://www.folklore.ee/rl/era/ava.htm> – 21. aprill 2006).
- EM 2001–2002 = Hussar, Anne & Krikmann, Arvo & Saukas, Rein & Voolaid, Piret (koost). *Eesti mõistatused = Aenigmata Estonica I–II. Monumenta Estoniae antiquae IV*. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Folklore: An Electronic Journal of Folklore* (<http://www.folklore.ee/folklore> – 21. aprill 2006).
- Grünfeldt, Peeter 1898 & 1904. *Kunst wiisakas olla ehk Nõuuandja elu mitmesugustel teedel*. Tallinn: G. Pihlakas.
- Harvilahti, Lauri 2004. *Opening words: Folklore Archives and Cultural Dynamics* (<http://www.finlit.fi/english/kra/facd-seminar.htm> – 21. aprill 2006).
- IT terminid* (<http://ee.www.ee/ITterminid> – 5. detsember 2004, praegu link ei avane).
- Jannsen, Johann Voldemar 1857. *Kues Sannumetoja aastal 1857, ehk, uut ja wanna ma-rahwa rōmuks ja õppetuseks* [Kuues Sõnumitooja aastal 1857, ehk, uut ja vana maa-rahva rōmuks ja õpetuseks]. Tartu: H. Laakmann.
- Järv, Risto 2002. “Ehe” ja “ehitud”: Mõnest autentsusprobleemist 19. sajandi muinasjutukirjapanekutes. Hiimäe, Mall & Labi, Kanni (toim). *Kogumisest uurimiseni: Artikleid Eesti Rahvaluule Arhiivi 75. aastapäevaks*. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused = Commentationes Archivi Traditionum Popularium Estoniae 20. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 157–180.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki 2001. *Riddles: Perspectives on the use, function and change in a folklore genre*. Studia Fennica. Folkloristica 10. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Kõiva, Mare 1997. Rahvausundi ja -juttude uurimise tööühm 1990–1996. Viikberg, Jüri (toim). *Eesti filoloogia poolsajand Teaduste Akadeemias*. Tallinn: Eesti Keele Instituut, lk 93–121.
- Krikmann, Arvo 1997. *Sissevaateid folkloori lühivormidesse 1: Põhimõisteid, žanrisuhteid, üldprobleeme*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laak, Marin 2004. Eesti kirjandusloo traditsioonist ja võrgukeskkonnast: ERNI kui mudel. *Keel ja Kirjandus* 10, lk 721–735.

- Laugaste, Eduard 1975. *Eesti rahvaluule*. Tallinn: Valgus.
- Minerva: *MINisterial NETwoRk for Valorising Activities in digitisation* 2005 (<http://www.minervaeurope.org/structure/workinggroups/userneeds/documents/cwqg-ee.htm> – 2. jaanuar 2006).
- Mäetagused: Hüperajakiri* (<http://www.folklore.ee/tagused> – 21. aprill 2006).
- Mäkelä, Tapio 2001. Digitaalpalavik: mälukunst, *interface*, metafoorid ja representatsiooni uued žanrid. *Kunst.ee* 4, lk 51–55.
- Niitra, Nils 2002. Eesti internet sai sellel nädalal kümneaastaseks. *Postimees* 97, 26. aprill, lk 8.
- Ollisaar, Martin 1980. *Väike lühendiraamat*. Tallinn: Valgus.
- Postimehe naljakülg* 2005 (<http://www.nali.postimees.ee/020305/naljakulg.php?SECT=piltmoistuats> – 2. jaanuar 2006).
- Rommel, Mari-Ann 2002. Kohapärimuse digitaliseerimine Eesti Rahvaluule Arhiivis. Hiimäe, Mall & Labi, Kanni (toim). Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused = Commentationes Archivi Traditionum Popularium Estoniae 20. *Kogumisest uurimiseni: Artikleid Eesti Rahvaluule Arhiivi 75. aastapäevaks*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 115–132.
- TNS Emor Meediauuringud 2003 (<http://www.emor.ee/arhiiv.html?id=1139> – 21. aprill 2006).
- TNS Emor Meediauuringud 2006 (<http://www.emor.ee/arhiiv.html?id=1552> – 8. juuni 2006).
- Tuisk, Astrid 1996. *Neeger päevitab: Maaailma rahvad eesti laste naljades*. Tallinn: Koolibri.
- Vallaste, Heikki 2000–2006. *e-teatmik: Inglisekeelsete info- ja sidetehnoloogia terminite seletav sõnaraamat* (<http://www.vallaste.ee> – 21. aprill 2006).
- Voolaid, Piret 1998. Keerdküsimusest nii ja teisiti. *Mäetagused: Hüperajakiri* 7, lk 70–97 (<http://www.folklore.ee/tagused/nr7/piret.htm> – 21. aprill 2006).
- Voolaid, Piret 2002. Traditsioonid ja improvisatsioon eesti piltmõistatustes: Elektroomiline andmebaas <http://www.folklore.ee/Reebus>. Hiimäe, Mall (koost). *Kogumisest uurimiseni: Artikleid Eesti Rahvaluule Arhiivi 75. aastapäevaks*. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused = Commentationes Archivi Traditionum Popularium Estoniae 20. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 141–156.
- Voolaid, Piret 2003. Constructing Digital Databases of the Periphery of Estonian Riddles: Database Estonian Droodles. *Folklore: An Electronic Journal of Folklore* 25, lk 87–92 (<http://www.folklore.ee/folklore/vol25/droodles.pdf> – 5. juuni 2006).

- Västrik, Ergo-Hart 2000. Eesti Rahvaluule Arhiiv. Oras, Janika & Västrik, Ergo-Hart (koost & toim). *Paar sammukest: Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat* 17. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 162–174.
- Õim, Katre 2003. *Võrdluste struktuurist ja kujundisemantikast*. Reetor 2. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

VÕIM & KULTUUR 2

Koostaja ja toimetaja Mare Kõiva

<http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/voimjakultuur2/>

Koostaja ja toimetaja: Mare Kõiva
Keeletoimetaja: Mare Kalda
Inglise keele toimetaja: Tiina Kirss
Makett ja kaas: Alo Paistik
Pilditöötlus: Andres Kuperjanov
HTML: Diana Kahre

ISBN 978-9949-586-83-7 (pdf)
ISBN 978-9949-418-53-4 (trükis)
DOI: 10.7592/VK2.2006
Tartu 2018

Trükis ilmunud: **Võim & kultuur 2**. Koostaja ja toimetaja
Mare Kõiva. Võim ja kultuur. Tartu 2006

E-raamatu valmimist toetas: EKKM14-344 Eesti keele, kultuuri ja
folkloori kasutusvaldkondade laiendamise ja tutvustamise elektroonilistel
infokandjatel.

© 2018 Eesti Kirjandusmuuseum
© 2018 Eesti Folkloori Instituut
© 2018 EKM FO rahvausundi ja meedia tööühm
© 2018 autorid